

Eskimologi ved Københavns Universitet i 80 år

Festforelæsning den 15. september 2000

Af Robert Petersen

Fotos: Arnaq J. Grove

Den 1. juli 1920 oprettede Københavns Universitet et studium i *grønlandsk (eskimoisk) sprog og kultur* med magister William Thalbitzer som docent. Han blev i Grønland ofte kaldt for Ilisimattooq, 'forskeren', en betegnelse, som han tydeligvis værdsatte.

Jeg er glad for invitationen til at holde en festforelæsning om fagets udvikling og dets plads ved universitetet. Jeg vil gerne berøre de holdninger, der var medbestemmende for eskimologiens placering indenfor universitetet. Men jeg kan nok ikke komme helt uden om de personer, der har præget eskimologien gennem tiderne, især de første årtier.

Interessen for grønlænderne og deres sprog og kultur har faktisk været levende helt fra Egedernes tid og tilmed før. I 1800-tallet er det vel især Rinks og Kleinschmidts navne, der springer i øjnene. Men også ekspeditioner som Gustav Holms Konebådsekspedition har kunnet nære både den folkelige og den videnskabelige interesse, og i 1900-tallets første halvdel blev Knud Rasmussen, Therkel Mathiasen og Kaj Birket-Smith dominerende på hvert sit felt.

Robert Petersen på talerstolen d. 15. september 2000.

Disse ting bevirkede, at Nationalmuseets etnografiske Samling spillede en meget stor rolle for eskimologiens første udvikling. Det er måske årsagen til, at interessen for det traditionelle samfund ofte bliver knyttet til begrebet eskimologi.

Eskimolog Robert Petersen, f. 1928 i Maniitsoq, professor i eskimologi ved Københavns Universitet fra 1975, leder af Ilisimatusarfik, Grønlands Universitet i Nuuk 1983 og rektor samme sted 1987-95.

Eskimologer og venner med tilknytning til arktisk forskning var mødt talrigt op på 80-års dagen.

Men i 1920 skete der noget nyt, idet Thalbitzer blev ansat til at forske og undervise i et filologisk baseret studium, som Inge Kleivan bemærkede, som ene mand i universitetsverdenen. Universitetet vedtog i 1966 at oprette et institut for eskimologi. Det blev oprettet året efter. Jeg mener at kunne huske, at professor Holtved gav påskebryg i den anledning.

De to første professorer dækkede knap 50 år, og derfor prægede de også fagets historik meget kraftigt. Det er to ret forskellige personligheder. Den udadvendte ildsjæl Thalbitzer og den lidt tilbageholdende, grundige Holtved. De dækkede hele eskimoområdet, og ofte gennemgik de andre kulturer til sammenligning. Men Grønland dannede naturligvis tyngdepunktet i deres arbejde, og hvis vi skal gå dybere ned, så var Thalbitzer stærkt knyttet til Østgrønland og Holtved til Thuleområdet. Det var formentlig ikke en tilfældighed, at det var yderområderne, der trak. På en eller anden måde havde det fremmedartede spillet en rolle i den tids etnografisk påvirkede kulturforskning, og Grønlands yderdistrikter rummede noget

mere upåvirket kultur. Men dermed ikke sagt, at Grønland som helhed, og ikke mindst Vestgrønland, blev tilsidesat; men måske var den for dem lidt for stærkt påvirket udefra. Man kan ærgre sig lidt over – og det gør jeg i hvert fald selv – at Thalbitzer i sine dialektstudier gik uden om centralvestgrønlandsk, den fonetisk set mest arkaiserede dialekt i Grønland, men samtidig også stærkest påvirket i leksikalsk henseende. Interessen viste sig gennem Thalbitzers artikler i *Atuagadliutit*, og Holtveds arbejder for de grønlandske organer, især Landsrådets sprog- og retskrivningsudvalg. Sammenlignet med andre grønlandsforskere fra deres tid var det især de to, der havde opdaget, at grønlandsk også var et litterært sprog. Det er en opdagelse, flere fag endnu har til gode.

I Holtveds senere år som professor var moderniseringen af Grønland godt i gang, og han fulgte med i denne udvikling, dog var det nok hans studerende, der indlemmede moderniseringsproblematikken i deres studier. Det skete naturligvis ikke i vakuum. Efterkrigstidens FN og afkoloniseringen rundt om i Verden påvirkede os alle. En spændende tid

blev også kendetegnet ved forskellige folkeslags ønske om selv at præge deres fremtid, og indfødte organisationer dukkede op forskellige steder.

Eskimologi var vel især dengang et noget mærkeligt universitetsfag, fordi specialiseringen var geografisk. Forskellige fag indgik i studiet: filologi/lingvistik, religionshistorie, etnografi, historie, sagnstudium, litteratur, og kurser i grønlandsk var også en fast del af studiet. I en verden, hvor den faglige specialisering spillede en stor rolle, blev eskimologerne mere eller mindre semi-generalister. Dette må nok forstås som, at de nationale forpligtelser spillede en stor rolle for fagets selvforståelse. Men denne inddragelse af flere fag bevirker, at eskimologerne måtte samarbejde med andre fag: historie, etnologi og visse dele af sprogvidenskab, religionssociologi, og disse fag kunne ikke undgå at spille en rolle for eskimologiens fokuseringer.

Eskimologien var især i de første årtier et brødløst fag, hvor Etnografisk Samling og universitetet nok var at betragte som hovedmodtagere af kandidaterne. Men tilgangen var også derefter.

Thalbitzer uddannede to magistre, og Holtved tre, i gennemsnit een magister pr. årti. Men eskimologien tilbød også kurser for studerende fra andre studier, således en del lingvister, etnologer, m.m., og fra andre lande kom også studerende, og forskere. Jeg nåede at korrespondere med nogle af Thalbitzers udenlandske studerende, en af dem sendte mig engang et lykønskingsbrev, det eneste brev, jeg har modtaget på latin. Sammenlignet med disse ting er eskimologien idag en heksekedel.

Som antydte viste Holtveds studenter voksende interesse for samtidens Grønland, med moderniseringen og de fordele og ikke mindst de problemer, den

førte med sig. De indgik i deres specialer og publikationer, og de tilbragte mere tid i Grønland end tidligere. I denne periode begyndte også relationen mellem forskerne og de udforskede at indgå i den faglige debat. Bent Jensens langtidsstudier i Uummannaq kommune ser jeg som en reaktion imod opfattelsen af samfundsforskeren som et fremmedelement, ofte set sammen med begrebet overrend. Jens Dahls inddragelse af de lokale repræsentanter i hele forskningsprocessen, var faktisk også en nydannelse. Den debat, som vi havde dengang, troede jeg var en del af den internationale debat om forskning i etnisk asymmetriske områder. Men til min store forbavelse kunne jeg i 1980'erne og '90' genkende begyndelsen til en lignende debat andre steder. Jeg vil tro, at denne holdning bevirkede, at eskimologer og folk fra tilgrænsende fag tilsyneladende fik en bedre modtagelse i Grønland end i flere af de arktiske områder.

Omkring 1970 blev historikeren Finn Gad også knyttet til eskimologien. Han fik forskningspenge, og i denne periode udkom en del artikler, men også nogle historiske bøger. Gad stillede nye spørgsmål, og derved bragte han også nye svar. Jeg husker ham som en særdeles pertentlig forsker. Han havde det ikke godt med sig selv, hvis han måtte vælge nogle emner fra.

Især var 1960'erne og 70'erne debattens årtier i hele universitetsområdet. Forskellige bevægelser medvirkede til en ny styrelseslov. Efter Holtveds afgang i det såkaldte professorvælde blev Institut for Eskimologi styret af tre eksterne

professorer; men med den nye styrelseslov fik vi institutråd og studienævn, og kunne så gøre alvor af en ny studieordning. I udarbejdelsen af den blev det ret klart, at en studieordning, der lægger ligelig vægt på sprogstudier og kulturstudier, ville skabe problemer, og i den nye studieordning blev der så lagt en deling i to linier, den sproglige linie og kulturlinien. Det er vist nok den eneste studieordning, som jeg kunne bruge uden at skulle kigge i den hele tiden.

Denne liniedeling bevirkede, at ansættelsen af lærere fik en drejning. Folk med en anden baggrund end eskimologi blev ansat, først Hans Berg, så Helge Kleivan, så Jens Dahl, og senere Fortescue, og ved de grønlandske studier kom undervisere med grønlandsk som deres første sprog, ikke mindst har Christian Berthelsen der udført en god og skattet undervisning.

Denne åbning medvirkede til, at eskimologerne fik kontakt med mange andre grupper, og at nogle af de meget mistænksomme indfødte organisationer samarbejdede med os og gav meget nyt materiale, skyldtes uden tvivl Helge Kleivans kontakter og hans evne til at skabe tillid.

Disse forhold blev kendt i Grønland sammen med andre arbejder, som Inge Kleivans studier i det grønlandske sprogs plads i de grønlandske institutioner, grønlandsk folkløse, og senere også nationale symboler, for at nævne et par stykker, berørte debatten omkring Grønland. Eskimologerne har også tidligere spillet en rolle i Danmarks styring af Grønland. Både Thalbitzer og Holtved havde sæde i Stednavneudvalget for

I dagens anledning havde de eskimologistuderende dannet et kor, som underholdt med grønlandske sange.

Grønland og Kommissionen for videnskabelige undersøgelser i Grønland, og Holtved var konsulent for Landsrådets Sprog- og retskrivningsudvalg. Efter at jeg havde afløst Holtved i samme udvalg, kom den nuværende retskrivning ved reformen i 1973. Det var en meget spændende opgave, som vist idag ofte betragtes som en primært lingvistisk nydannelse; men det var dengang primært en politisk beslutning.

I den første tid efter Holtveds afgang blev der givet en god undervisning i grønlandsk ved Aarhus Universitet. Vi havde en del samarbejde mellem os; men med universitetsverden, hvor studie-trinsfremskridt fik tiltagende vægt, kom der en debat, om eskimologi skulle ligge vest eller øst for Storebælt. Men det var naturligvis en debat om København og Aarhus.

Men i Grønland fulgte man også med, og i 1973 sendte Grønlands Landsråd et brev til Københavns Universitet med et forslag om at flytte Institut for Eskimologi til Grønland. Svaret fra Københavns Universitet var, at det måske ikke lige var en afdeling under Københavns Universitet, Grønland havde

brug for, og denne korrespondance endte med, at Landstinget i 1981 vedtog en lov om at oprette et Inuit Institut i Nuuk.

Men Institut for Eskimologi havde da også brug for en livlig kontakt med resten af universitetet. Hvad vi ville med det akademiske kvarter, hvis instituttet flyttede til Nuuk, har jeg lidt svært ved at se.

At Inuit Instituttets oprettelse og overgang til universitet skete ret kort tid efter indførelsen af Hjemmestyret i Grønland, tror jeg nok, betyder, at Grønland værdsatte eskimologernes arbejde. Men, man kan sige, at det havde en uheldig indvirkning på dansk universitetspolitik, med en slags berøringsangst. Denne angst var vel uheldig både for Institut for Eskimologi og Ilisimatusarfik. Ilisimatusarfik er egentlig ikke noget eskimologisk universitet, selv om eskimologien naturligvis er en væsentlig del af faggrundlaget. Ved Institut for Grønlandsk behandles fx. faget grønlandsk som modersmålsfag, og didaktikken der handler fx. om modersmålsundervisning. Grønlandsskurrerne på Institut for Eskimologi er fortsat det

bedste bud på undervisning i grønlandsk som fremmedsprog. På andre felter kom der også et godt, delvis personligt baseret samarbejde, og det glæder mig meget, at samarbejdet mellem Ilisimatusarfik og Institut for Eskimologi blev mere formaliseret i de senere år.

I 1970'erne brugte vi som argumentation for udviklingen af instituttet Danmarks nationale forpligtelse. Det havde en meget lav prioritet engang. Som argument havde det en meget lav gennemslagskraft. Men tiderne har ændret sig.

I de senere år forekommer det mig, at den antydede berøringsangst overfor hjemmestyrets institutioner er blevet mindre mærkbar, og derved er instituttets plads i forbindelsen mellem Danmark og Grønland blevet mere påkrævet. Det glæder mig at jeg engang imellem ser en vis kritisk holdning over for grønlandske beslutninger er blevet udtrykt i eskimologernes arbejder, og det gode ved denne overvindelse er, at jeg kan genkende de grønlandske forhold, noget, der kunne savnes i andre faglige beskrivelser af fx. den grønlandske resourcepolitik, om den grønlandske kirke. Der er jo desværre stadig væk grønlandsforskere, der synes at have overset, at grønlandsk har skriftsprog og at der findes litteratur på grønlandsk. Der findes også en del eskimologer, der arbejder i Grønland gennem en del år, og derved skaber en kontakt mellem Danmark og Grønland.

Tiderne har ændret sig, tidligere var det faktisk lidt af en begivenhed, når en eskimolog kom til Grønland. Idag kommer vi ikke i medierne, bare fordi vi kommer til Grønland. En af de få

gange, jeg blev omtalt i Grønlands Radioavis i forbindelse med rejser, var da jeg i 1979 ikke tog til Australien. Det var åbenbart en begivenhed, der var en omtale værd. Men til gengæld er eskimologernes arbejder noget, der tages med, når noget skal udredes i forbindelse med Grønland, både i selve Grønland og i Danmark.

Eskimoforskningen laves nu også i mange andre områder: I Alaska, i Canada, og forskellige europæiske lande, og flere steder i Danmark, og så endelig i Nuuk. Der er mange flere medspillere, der er med til at danne muligheder for udveksling af ideer og erfaringer, og der kan man glæde sig over mange unge deltagere, så studiets fremtid har gode betingelser.

Dette medvirker til at København ikke længere er eskimologiens Mekka. Eskimoforskningen har fået en del andre »helligdomme«, men det må så medføre, at der kræves mere for at være med i forreste linie, og det må vi. Det forekommer mig, at Københavns Universitet bestræber sig på at leve op til den forstærkede internationale udfordring på det arktiske felt.

På mine rejser i udlandet kan jeg glæde mig over, at danske eskimologers navne spiller en væsentlig rolle i debatten, og sådan skal det også være. Vi har trods alt en lang tradition.

Jeg vil til sidst gerne ønske Københavns Universitet held med at have banet vejen for en god eskimoforskning gennem så mange år, og til slut vil jeg gerne ønske eskimologerne til lykke med dette 80 års jubilæum. Jeg vil ønske jer mange gode arbejdsår fremover.